

Roma İmparatorluk Döneminde Olba Arazisine Yerleştirilen Emekli Askerler

Mustafa H. Sayar*

Öz

Roma İmparatorluğunun doğusundaki eyaletlerde emekli askerlerin yerleştirilmelerinin sadece o bölgelerin Roma kültür havzasına uyarlanmalarının yanısıra oraların güvenliğinin de sağlanmasına yönelik bir önlem olduğu düşünülmektedir. Emekli askerlerin yerleştirildiği bölgelere bakıldığında veteran yerleşimlerinin belirli bir güvenlik politikası doğrultusunda tasarlandıkları görülmektedir. Özellikle Hadrianus döneminde Roma devletinin Traianus dönemindeki hızlı ve uzun menzilli askeri harekâtların yerine daha savunmaya yönelik düzenlemelere sınırin iç kesimindeki eyaletlerde emekli askerlerin belli bir sistemle yerleştirilmelerine ilişkin önlemlerin de dâhil olduklarına ilişkin veriler mevcuttur. Doğudaki bazı Roma kolonilerinin veteranların sosyal yönden desteklenmelerine yönelik olduğu kadar Roma'nın güvenlik politikalarına hizmet ettikleri imparatorluğun MS 3. yy. içinde yaşadığı uzun kriz döneminde daha iyi anlaşılmaktadır. Veteran yerleşimleri genellikle stratejik önemi olan yolların üzerinde veya yakınında kurulmuş olup genellikle belli bölgelerin savunmalarına yöneliktir.

Anahtar Sözcükler: Veteran, Lejyon, Sefer, Eyalet, Lojistik.

* Prof. Dr. Mustafa H. Sayar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Tarihi Ana Bilim Dalı. Beyazıt/Vezneciler. 34459 İstanbul; mhsayar@gmail.com orcid no: 0000-0001-6339-9002

Veterans In The Territory Of Olba In Roman Imperial Time

Summary

The placement of retired soldiers in the eastern provinces of the Roman Empire is considered to be a measure to ensure that only those regions are adapted to the Roman cultural basin as well as to ensure their safety. When we look at the regions where retired soldiers are placed, it is seen that veteran settlements are designed in line with a certain security policy. Especially during Hadrian's period, retired soldiers have been placed to the inner parts of the borders in order to provide protection to these parts instead of the rapid and long-range military operations of the Roman state during the Traian's period. It is better understood during the long crisis period of 3rd Century AD that certain Roman colonies in the eastern part of the empire were both serving Roman security policies and supporting veterans. Veteran settlements are usually located on or near strategic roads in order to defend certain areas.

Keywords: Veteran, Legio, Expedition, Province, Logistics.

Kilikia bölgesi, Anadolu ile Yakındoğu arasındaki konumıyla özellikle 2. ve 3. yüzyıllarda askeri birliklerin sevkiyatı, ticari faaliyetler nedeniyle bölgenin lojistiğinde önemli rol oynamaktaydı¹. Kilikia emekli askerlerin yerleştirildiği bir bölge olarak da Roma imparatorluk devrinde önem taşımaktaydı. Özellikle Ovalık Kilikia ile birlikte Dağlık Kilikia bölgesindeki emekli askerler ve ailelerine ait mezarların yazıtları Kilikia eyaletinde 2. ve 3. yüzyıllarda birçok veteranın yerleştirilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

Özellikle Olba ve çevresinde bulunan veteranlara ve ailelerine ait mezar yazıtları Doğu Dağlık Kilikia bölgesinde emekli askerlerin yerleştirilmeleri hakkında fikir vermektedir.

Olba'nın alanında, Uzuncaburç'tan Olba'ya ulaşan yol üzerinde bulunan bir lahdin üzerindeki *tabula ansata* içindeki mezar yazıtından bu anıtın veteran Lucius Agusius Marinus'un mezarı olduğu anlaşılmaktadır².

1 Mitchell 1995, I 232 ve 238; Ziegler 1985, 124-126; Ziegler 1993, 19-24 ve 157-160; Elton 2005, 289-30.

2 MAMA III 88 no. 105; MAMA serisinin III. cildinin yazarları olan J. Keil ve A.

Λουκίου/᾿Αγουσίου/Μαρείνου/οὔετρανοῦ

Olba'nın güneydoğu komşusu olan Korykos *nekropolis* alanında bir mezar odasının girişinde bulunan bir diğer mezar yazıtı ise Zenor ismindeki veteranın lahdinin yazıtıdır³.

Θήκη Ζήνορος οὔετρανοῦ

Olba'nın güneydoğusunda Elaioussa-Sebaste şehri doğusunda bir köy olan Kanytellis *nekropolis* alanında bir lahdin mezar yazıtından burada veteran Helvius Konon ve eşi Helvia Tyche'nin defnedilmiş oldukları anlaşılmaktadır⁴. Her ikisi de isimlerini 193 yılında birkaç ay imparatorluk yaptıktan sonra öldürülen Publius Helvius Pertinax'tan almış olmalıydılar.

᾿Ὡδε κίτε ᾿Ελουιος Κό/νων οὔετρανὸς στρα/τευσάμενος λεγε/ῶνος ᾿Αλβανῶν/τὴν δὲ σορὸν κατεσ/κευασεν ᾿Ελουία Τυ/χη ἡ σύμβιος αὐτοῦ

Veteran Helvius Konon'un Septimius Severus tarafından İtalya'daki Albanum'a sevkedilen ve bu yüzden Albanum lejyonu olarak da anılan II. Parth lejyonunda görev yaptıktan sonra emekliye ayrılmış bir asker olduğu anlaşılmaktadır. II. Parth lejyonu 208 ile 211 yılları arasında Septimius Severus'un Britannia seferine katıldıktan sonra 216/217 yıllarında Doğu Cephesinde Caracalla ile Parth seferine katıldıktan sonra 218 yılında Macrinus ve Elagabal arasındaki savaşa katılmıştı. 231 ile 233 yılları arasında Severus Alexander'in Parth savaşlarında önemli rol oynayan lejyon 235 ile 238 yılları arasında Maximinus Thrax'ın Dacia ve Germania seferlerine ve 242-244 yılları arasında III. Gordianus'un Parth seferine katılmıştır⁵.

II. Parth lejyonundan bir başka veteran Claudiupolis egemenlik alanı içinde kalan Sivastı /Gevinde Kalesi köyünde bulunan bir mezar yazıtı sayesinde bilinmektedir, M. Aurelius Neon'un adı geçmektedir⁶.

Wilhelm bu yazıtı MS 2 veya 3. yy. a tarihlemektedirler. Hagel – Tomaschitz 1998, 338 Olba-Diokaisareia 81; bu yazıt hakkında ayrıca krşl. Pilhofer 2006, 178 ve 244.

3 MAMA III 154 no 366; Hagel – Tomaschitz 1998, 198 Korykos 33; Bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 246.

4 Heberdey – Wilhelm 1896, 55 no. 125; ILS 2, 8877; IGR III 865; Hagel – Tomaschitz 1998, 136 Kanytelis 18; bu yazıt hakkında ayrıca krşl. Pilhofer 2006, 245. (M. S. 193 civarı)

5 II. Parth lejyonu hakkında bkz. Ricci 2000, 397-410.

6 Bean – Mitford 1965, 30 no. 33; Hagel – Tomaschitz 1998, 384 Sivastı U 2; Μάρκος Αυρήλιος Νέων [οὔετρα]/νὸς λεγιῶνος β΄ Παρθεικῆς κτλ.; bu yazıt hakkında ayrıca krşl. Pilhofer 2006, 181 ve 244. Bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 181.

Olba'nın kuzey komşusu Mara = Kırobası yakınlarında bulunmuş bir yazıttan Aelius Vianor isimindeki veteranın eşi Aeliane'ye mezarı yaptırdığı anlaşılmaktadır⁷.

Αἴλιος Βιάνω/ρ οὐετρανός/ἄμα Αἴλια[νῆ]/τῆ συ[μβίω]/ἐποίησε.

Ayrıca Dağlık Kilikia Bölgesinin batı kesimlerinde Anemourion⁸, Kalinören⁹, Ayasofya (Kolybrassos)¹⁰; Dalisandos¹¹; Eirenepolis=Ermenek¹²; Kestros¹³, Ezvendi¹⁴: Görmel¹⁵; Hacılar'da (=Gavurbeleni/Pissarissos)¹⁶ Syedra'da¹⁷ ve Laertes'de¹⁸ veteranların varlığı yazıtlar sayesinde belgelenmektedir.

Olba ve çevresindeki eski çağ şehirlerinin arazilerinde görülmüş çok sayıda kaya kabartması arasında savaşçı ya da asker kabartmaları olarak tanımlananları bulunmaktadır¹⁹. Ancak bunların bölgeye yerleşmiş olan veteranlar ile doğrudan bağlantıları olduğuna ilişkin herhangi bir somut veri henüz saptanamamıştır.

7 IGR III 843; Hagel – Tomaschitz 1998, 316 Mara 1; bu yazıt hakkında ayrıca karşı. Pilhofer 2006, 227 ve 244.

8 Bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 201 ve 246

9 Cohors I Damascenorum birliğinde görev yapmış bir veteran; bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 201 ve 246. (M. S. 136-137)

10 Bu yazıt hakkında bkz. Bean –Mitford 1965, 15 no. 15; Hagel – Tomaschitz 1998, 50, Ayasofya 13: ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος/ ἐτείμησεν Μάρκον Αὐρή-/λιον Ποσιδίον Ὀβρι-/μον, οὐετρανον λεγεῶνος/δ' [Σκυθικ]ῆ[ς], κτλ.; bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 181/182 ve 244; IV. İskit lejyonu hakkında bkz. Wagner 1977, 517-539; Speidel 1998, 163-204; Speidel 2000, 327-337.

11 Bu yazıt hakkında bkz. IGR III, 816; Hagel – Tomaschitz 1998, 64 Dalisandos 6; Γάιος Ἰούλιος Κέλερ/οὐετρανός κτλ.; bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 194/195 ve 245.

12 Bu yazıt hakkında bkz. Pilhofer 2006, 225 ve 247

13 VII legio'dan emekli asker C. Munatius Vales; bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 203.

14 Bu yazıt hakkında bkz. Heberdey – Wilhelm 1896, 129 no. 217; IGR III 824| Hagel – Tomaschitz 1998, 92 Ezvendi 1; Οὐαλέριος Φρόντων οὐετρανός κτλ.

15 Bu yazıt hakkında bkz. Hagel – Tomaschitz 1998, 97 Görmel 1/1? Αὐρ(ῆ)λιος Νωννος Τυδ[ί]ος (?) Αὐρ(ῆ)λιος Ν]ανουα (?) οὐετρανῶ κτλ.; Ayrıca karşı. Pilhofer 2006, 234 ve 244.

16 Bu yazıt hakkında bkz. Hagel – Tomaschitz 1998, 102/103 Hacılar 4 a; Tomaschitz 1998, 23/24: [ἡ βουλή καὶ ὁ δῆμος]/ [ἐτείμησεν Αὐρήλιον]/Κωνωνιανὸν Σόλωνα οὐε/τρανὸν κτλ. Tomaschitz bu veteran'ın görev yaptığı askeri birliğin adından bahsedilmemesinden ötürü askerlik görevini bir lejyondan çok bir yardımcı birlikte yaptığı tahmininde bulunmaktadır.

17 Gaius Herennius Longinus'un mezar yazıtı hakkında bkz., Pilhofer 2006, 192 ve 245.

18 Bu yazıt hakkında bkz., Pilhofer 2006, 245. (M. S. 138).

19 Pfuhl –Möbius 1979, 496-499; Durugönül 1989.

Olba ve çevresindeki yerleşim yerlerinde görülen veteranlara ve ailelerine ait mezar yazıtları Roma imparatorluk döneminde Kuzey güney ve doğu batı yolları üzerinde bulunan Olba, Diokaisareia, Kanytellis yerleşimlerinin emekli askerlerin yerleştirilmeleri için uygun yerler olarak değerlendirildiklerini kanıtlamaktadır. Yazıtlardan bazılarında veteranların hangi lejyonlardan emekli olduklarını öğrenmek mümkün olmaktadır²⁰. Ayasofya = Kolybrassos'ta legio IV Scythica ve Kanytellis'te legio II Parthica mensubu askerlerin veteran olarak aileleriyle birlikte yaşadıkları anlaşılmaktadır. Her iki lejyon da Doğu cephesinde uzun süre kalarak Parth ve Sasani seferlerine katılmış oldukları bilinen askeri birliklerdir. Bu yazıtlar doğu cephesinde görev yapan askerlerin bir kısmının emekli olduklarında Kilikia bölgesinde yerleştirildiklerini kanıtlamaktadır. Belki bunların bazılarının ana vatanları da Kilikia bölgesi idi²¹. Roma devleti daha Cumhuriyet devrinin son yıllarında MÖ 64 yılında eyalet haline dönüştürülen²² ve MS 72 yılında lejyon birliği konuşlandırmadan, *provincia inermes*²³ olarak yeniden düzenlenen Kilikia'nın stratejik önemini çok iyi biliyordu ve bu bölgenin de Parth savaşları sırasında cephe konumunda olan eyaletlerin komşusu olması nedeniyle her zaman denetim altında tutulmasına önem vermekteydi²⁴. Özellikle deniz ile yakın ilişkisi bulunan Olba bölgesinde hem ticari hareketliliği arttırmak ve yerel üretimi desteklemek ve hem de Akdeniz ile İç Anadolu arasında önemli bir geçiş bölgesi olan Kalykadnos ve Lamos ırmakları arasındaki bölgeyi denetim altında tutmak için alınacak önlemlerden biri de bölgeye emekli askerleri yerleştirmekti²⁵. Roma imparatorluk döneminde bölgede kaç veteran yerleştirilmiş olduğunu bugüne değin bulunan birkaç mezar yazıtıyla saptamak mümkün değildir²⁶. Ancak gelecekte bulunması muhtemel başka veteran

20 Bkz. Yuk. Kalınören,

21 Roma ordusuna Anadolu'dan alınarak lejyon birliklerinde askerlik yapanlar hakkında bkz. Speidel 1980, 730-746 (= Speidel 1984, 45-63; Kennedy 1987, 60.

22 Levick 1967, 21; Freeman 1981, 253-275.

23 Sherk 1955, 400-414.

24 Emekli askerlerin iskanı sırasında uygulanan yöntemler ve özellikle dikkate alınan hususlar hakkında bkz. Mann 1983, 43-44; Keppie 2000, 301-316; Broadhead 2007, 148-163; Tweedie 2011, 458-473; Filges 2011, 131-154; Veteran'ların Doğu eyaletlerinde iskanları hakkında bkz., Stoll 2015, 53-207

25 Pilhofer 2018, 30 – 32.

26 Roma Döneminde emekli askerlerin ekonomiye ve nakliyat faaliyetlerine katkıları hakkında bkz., Wierschowski 1982, 31-48.

yazıtlarıyla Roma devletinin lejyon konuşlandırmadığı Kilikia eyaletini Parth cephesine yakın olması dolayısıyla hangi yoğunlukta ve nerelere yerleştirdiği veteranlarla kontrol ettiğinin daha kapsamlı anlaşılması mümkün olabilecektir²⁷.

27 Ovalık Kilikia şehirlerinden Hierapolis – Kastabala’da C. Iulius Longinus ve C. Iulius Firmus; (bkz. Pilhofer 2018, 196, 245) ve Anazarbos’ta Calventius Silvanus, (bkz. Pilhofer 2018, 166, 244), Kilikia Pedias’ta yaşayan veteranlar olarak yazıtlarda belgelenmektedir.

Roma İmparatorluk Döneminde Olba Arazisine Yerleştirilen Emekli Askerler

Harita: Doğu Dağlık Kilikia (TIB V VİYANA 1990).

Harita: Doğu Dağlık Kilikia (TIB V VİYANA 1990) (2).

Kaynakça:

Bean – Mitford 1965

Bean, G. E. –Mitford, T. B., Journeys in Rough Cilicia 1962 and 1963. Viyana 1965.

Broadhead 2007

Broadhead, W., Colonization, Land Distribution and Veteran Settlement; şu yayında: P. Erdkamp (ed.) *A Companion to the Roman Army*. Oxford 2007, 148-163.

Durugönül 1989

Durugönül, S., Felsreliefs aus dem Rauhen Kilikien. Oxford 1989. BAR International Series 511.

Elton 2005

H. Elton, Military supply and the south coast of Anatolia in the third century AD; şu yayında: St. Mithcell – C. Katsari, Patterns in the Economy of Roman Asia Minor. Swansea 2005, 289-304.

Filges 2011

Filges, A., Lebensorte in der Fremde, Versuch einer Bewertung der römisch-kleinasiatischen Kolonien von Caesar bis Diokletian; şu yayında: F. Daubner (ed.) *Militärsiedlungen und Territorialherrschaft in der Antike*. Berlin 2011, 131-154

Freeman 1981

Freeman, P.W., The province of Cilicia and its origins; şu yayında: *The Defence of the Roman and Byzantine East*, British Institute of Archaeology at Ankara Monograph 8; BAR International Series 297, 1981.

Hagel – Tomaschitz 1998

Hagel, St. –Tomaschitz, K., Repertorium der westkilikischen Inschriften. Viyana 1998

Heberdey-Wilhelm 1896

Heberdey, R. – Wilhelm, A., Reisen in Kilikien. Viyana 1896.

Kennedy 1987

Kennedy, D. L., The Garrisoning of Mesopotamia in the Late Antonine and Early Severan Period *Antichthon* 21, 1987, 57-66.

Keppie 2000

Keppie, L. J. F., From legionary fortress to military colony: Veterans on the Roman Frontiers *Legions and Veterans: Roman Army Papers 1971-2000*, Stuttgart 2000.

Levick 1967

Levick, B. M., *Roman Colonies in Southern Asia Minor*, Oxford 1967.

MAMA

Monumenta Asiae Minoris Antiquae. I – XI. Manchester – Londra. 1928-2013.

Mann 1983

Mann, J. C., *Legionary Recruitment and Veteran Settlement During the Principate*. Londra 1983.

Mitchell 1995

Mitchell, S.; *Anatolia: Land, Men, and Gods in Asia Minor*, Clarendon Press, 1995.

Pfuhl – Möbius 1979

Pfuhl, E., –Möbius, H., *Die Ostgriechischen Grabreliefs*. Cilt II Mainz 1979.

Pilhofer 2006

Pilhofer, P., *Romanisierung in Kilikien*. Münih 2006.

Pilhofer 2018

Pilhofer, P., *Das frühe Christentum im kilikisch-isaurischen Bergland*. Berlin/Boston 2018.

Ricci 2000

Ricci, C., *Legio II Parthica*; şu yayında: Y. Le Bohec – C. Wolff (edd.), *Les légions de Rome. Actes du Congres de Lyon. 17-19 Eylül 1998*. Paris 2000, 397-410.

Sherk 1955

Sherk, R. K., *The Inermes Province of Asia Minor*, *American Journal of Philology* 76, 1955, 400-414.

Speidel 1980

Speidel, M. P., *Legionaries from Asia Minor*, ANRW II 7/2 Berlin 1980.

Speidel 1984

Speidel, M. P., *Roman Army Studies I*. Amsterdam 1984.

Speidel 1998

Speidel, M. A., “*Legio III Scythica, its Movements and Men*”; şu yayında: D. L. Kennedy, *The Twin Towns of Zeugma on the Euphrates. Rescue Work and Historical Studies*. *Journal of Roman archaeology. Supplementary Series* no 27, 1998, 163–204.

Speidel 2000

Speidel, M. A., “*Legio IV Scythica*”, şu yayında: Y. Le Bohec – C. Wolff (edd.), *Les légions de Rome. Actes du Congres de Lyon. 17-19 Eylül 1998*. Paris 2000, 327-337

Stoll 2015

Stoll, O., *Ehrenwerte Männer. Veteranen im römischen Nahen Osten der Kaiserzeit*. Berlin 2015, 53-207.

Tomaschitz 1998

Tomaschitz, K., *Unpublizierte Inschriften Westkilikiens aus dem Nachlass T. B. Mitfords*. Viyana 1998.

Tweedie 2011

Tweedie, F. C., *The Case of Missing Veterans: Roman Colonisation and Veteran Settlement in the Second Century B. C.* *Historia* 60, 4, 2011, 458-473.

Wagner 1977

Wagner, J., "Legio IIII Scythica in Zeugma am Euphrat", *Limes* 10, 1977, 517-539.

Wierschowski 1982

Wierschowski, L., "Soldaten und Veteranen der Prinzipatszeit im Handel und Transportgewerbe". *Münsterische Beiträge zur antiken Handelsgeschichte* 1, 2, 1982.

Ziegler 1985

Ziegler, R., *Städtisches Prestige und kaiserliche Politik*. Düsseldorf 1985.

Ziegler 1993

Ziegler, R., *Kaiser, Heer und Städtisches Geld*. Viyana 1983.